

Розвиток криміналістики та судової експертизи в сучасних умовах воєнного стану

Віктор Шевчук

Д-р юрид. наук, проф., заслуж. юрист України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8058-3071>, e-mail: Shevchuk_viktor@ukr.net

Розглянуто перспективи формування криміналістичних знань з урахуванням тенденцій розвитку науки і завдань адаптації знань до умов війни, цифрових технологій та реформування вітчизняного законодавства до міжнародних стандартів. Виокремлено напрями застосування технологій штучного інтелекту з позицій безпеки та оборони України.

Ключові слова: криміналістика; спеціальні знання; штучний інтелект; судова експертиза; цифрові технології; воєнний стан.

Development of Criminalistics and Forensic Science in Modern Conditions of Martial Law

Viktor Shevchuk

The prospects of forming forensic knowledge are considered, taking into account the trends in the development of science and the tasks of adapting knowledge to the conditions of war, digital technologies, and reforming domestic legislation to international standards. Directions for the application of artificial intelligence technologies are identified from the perspective of security and defense of Ukraine.

Keywords: criminalistics; specific expertise; artificial intelligence; forensic science; digital technologies; martial law.

В сучасних умовах війни та євроінтеграційних процесів відбувається перезавантаження криміналістики і судових наук, пов'язане передусім із появою нових викликів перед системою кримінальної юстиції та необхідністю розв'язання першочергових завдань в умовах воєнного стану на території України. У таких умовах виникає необхідність формувати криміналістичні знання відповідно до потреб практики [1, с. 7—9]. Тому криміналістична підготовка майбутніх юристів має враховувати тенденції розвитку науки і завдання адаптації криміналістичних знань до умов війни, цифрових технологій та реформування вітчизняного законодавства до міжнародних стандартів Європейського Союзу.

Прагнення України успішно реформувати судочинство та досудове розслідування, імплементувати прийняті міжнародною спільнотою засади, принципи, методологію діяльності слідчих, детективів, прокурорів, суддів, судових експертів вимагають передусім дотримання міжнародних стандартів функціонування певного правового інституту, розуміння обов'язків, які держава повинна взяти на себе та гарантувати суспільству ефективне виконання їх [2,

с. 9]. Відтак важливо зауважити, що європейський курс розвитку вітчизняної юридичної науки демонструє у певному сенсі універсальний приклад реалізації кримінально-правової, кримінально-процесуальної та криміналістичної політики України, яка ґрунтується на міжнародних стандартах захисту прав і свобод людини й демократичних засадах розвитку держави.

Окрім цього, з-поміж чинників, які визначають пріоритети розвитку криміналістики та судової експертизи є впровадження в Україні воєнного стану внаслідок повномасштабної збройної агресії Російської Федерації. Це вплинуло на всі сфери життєдіяльності нашої держави, зокрема, і на діяльність органів кримінальної юстиції. Російські окупаційні війська, порушуючи норми Міжнародного гуманітарного права, закони та звичаї війни, завдають ударів по критичній інфраструктурі та житлу цивільного населення, учиняють масові вбивства мирних людей, гвалтування жінок і дітей, мародерство [3, с. 188]. Фактично російські окупанти ведуть війну проти цивільного населення. Окрім жакхливих руйнувань цивільних об'єктів, убивств мирного населення, агресор систематично пошкоджує

енергетичну інфраструктуру та природоохоронну мережу України, завдаючи значних збитків нашої державі.

На сьогодні одним із головних завдань України є відсіч збройної агресії РФ та поновлення порушених прав і свобод українських громадян, а також забезпечення принципу невідворотності відповідальності осіб, винних у вчиненні злочинів, пов'язаних із вторгненням російських загарбників у нашу країну. Відомо, що докази та доказування — основа будь-якого процесу, і від того, наскільки якісно та повно під час досудового розслідування буде зібрана доказова база, залежить ефективність розгляду кримінального провадження в суді і швидкість досягнення мети правосуддя. За таких обставин для судового розгляду таких воєнних злочинів як у судах України, так і в будь-якому міжнародному суді основоположним буде не тільки виявлення, збирання та документування доказів воєнних злочинів, але й установлення причиново-наслідкового зв'язку між злочинними діями країни-агресора та наслідками, тобто заподіяною шкодою.

Подальший розвиток криміналістики та судової експертизи в умовах інформаційного суспільства, цифровізації та воєнних реалій сьогодення неможливо без широкого використання інноваційних та фундаментальних знань у сфері цифрової криміналістики. Сьогодні спостерігається перехід наявної традиційної системи до нової реальності — цифрової, у якій цифрова інформація є невід'ємним атрибутом як в роботі органів кримінальної юстиції, з одного боку, так і сучасної злочинної діяльності з іншого. Це своєю чергою визначає сучасні тенденції та перспективи розвитку юридичної науки, зокрема, й криміналістики, яка перебуває на передньому краю боротьби зі злочинністю. В Україні криміналістика обрала європейський вектор розвитку. Європейські підходи виявляються й у застосуванні стандартів доказування під час кримінального провадження [4, с. 83].

Вочевидь, цифрова реальність сьогодення тісно пов'язана із появою нових форм злочинності — кіберзлочинів, інформаційного шахрайства, великою кількістю кібератак на підприємства та установи, зокрема, й державні бази даних [5, с. 41]. Такі загрози потребують розроблення новітніх підходів протидії злочинності, модернізації та оновлення системи

органів кримінальної юстиції до сучасних умов та глобальних загроз XXI століття. Це зумовлює активізацію застосування та поширення цифрових технологій у слідчій, судовій та експертній діяльності.

У сучасних умовах війни органи кримінальної юстиції, правоохоронні органи та інші інституції сектору безпеки та оборони України достатньо активно використовують технології штучного інтелекту за різними напрямками, які суттєво оптимізують розв'язання завдань протидії злочинності, підвищують ефективність розслідування воєнних злочинів. З-поміж них слід виокремити: 1) розпізнавання обличчя та ідентифікацію російських військових-окупантів у соціальних мережах та на камерах відеозапису; 2) забезпечення безпеки на дорогах, виявлення та фіксування порушень правил дорожнього руху; 3) використання безпілотників для протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, наркозлочинності, збирання доказової інформації умовах війни і ведення активних бойових дій з метою фіксування воєнних злочинів; 4) попередження кримінальних правопорушень із використанням інтелектуальних систем безпеки з різними пристроями (датчиками) збору інформації; 5) прогнозування кримінальних правопорушень методом картографування злочинності, за допомогою якого формують прогнози щодо місцевої злочинності та індивідуальної злочинної поведінки [6, с. 114—118].

У сучасних умовах доволі важливим є зв'язок використання спеціальних знань під час збирання цифрових слідів, визначення можливостей та ролі судових експертиз під час розслідування воєнних злочинів, оцінювання та використання результатів експертиз у доказуванні та трансформації компетенцій судових експертів із більшості різновидів судових експертиз в умовах цифрової ери та активізації застосування цифрових технологій. Варто зауважити, що на даний час об'єкти в цифровому вигляді надходять на експертизу як на окремих носіях інформації, так і на комп'ютерних системах. Тому для законного отримання цифрових слідів необхідно використовувати відповідні спеціальні знання, а також проводити судові комп'ютерно-технічні експертизи.

За таких обставин головним завданням криміналістики та судових наук є розроблення та застосування засобів, прийомів та методів,

що дають змогу збирати, досліджувати, використовувати доказову інформацію в умовах війни та глобальних загроз. У зв'язку із цим гостро постало питання щодо створення та запровадження дієвого та ефективного захисту відносин, що забезпечують умови охорони основ національної безпеки України. У даному випадку можна говорити про формування нових наукових напрямів у криміналістиці (медичній, ядерній, цифровій, воєнній), поява яких зумовлена сучасними тенденціями та завданнями розвитку науки.

Отже, криміналістика та судова експертиза, інтегруючи сучасні досягнення науки й техніки, нині спрямовує свій науковий потенціал на створення ефективної системи криміналістичних засобів, прийомів і технологій, застосування яких покликано розв'язати складні практичні завдання, з-поміж яких особливо значення набувають можливості застосування криміналістичних знань у протидії злочинності в реаліях військового сьогодення. Розв'язання цих завдань та створення відповідного механізму передбачає запровадження ефективної системи протидії воєнним злочинам, реформування кримінального і кримінального процесуального законодавства, ужиття невідкладних заходів, спрямованих на удосконалення слідчої, експертної та судової практики в умовах воєнного стану, євроінтеграції та цифрових технологій.

Перелік джерел посилання

1. Коновалова В. О., Яремчук В. О. Науково-технічне і криміналістичне забезпечення діяльності слідчого в Європейських країнах. *Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку* : зб. наук. стат. за мат-лами V Всеукр. наук.-практ. конф. з європ. права (Харків, 12.11.2021). Харків, 2021. С. 7—9. URL: https://ek.nlu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_01/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=IBIS&P21DBN=IBIS&S21FMT=fullwebr&S21ALL=%28%3C.%3EA%3D%AF%D1%80%DB5%Do%BC%D1%87%D1%83%Do%BA,%20%Do%92.%20%Do%9E.%3C.%3E%29&Z21ID=&S21SRW=TIPVI&S21SRD=&S21STN=1&S21REF=3&S21CNR=20 (дата звернення: 02.03.2024).
2. Дуфенюк О. М. Експертиза у кримінальному провадженні за законодавством України та Польщі: порівняльне дослідження : монографія. Львів, 2018. 272 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3601/1/Do%9C%Do%BE%Do%BD%Do%BE%Do%B3%D1%80%Do%Bo%D1%84%D1%96%D1%8F%20%Do%94%D1%83%D1%84%Do%B5%Do%BD%D1%8E%Do%BA%20%Do%BC%Do%Bo%Do%BA%Do%B5%D1%82%20%Do%925-28.10.pdf> (дата звернення: 02.03.2024).
3. Shevchuk V. M. The role of criminalistics in improving the efficiency of the investigation of war crimes committed by military of the RF in Ukraine. *Scientific Collection «InterConf»*, (122): 1st International Scientific and Practical Conference (August 26—28, 2022). Warsaw, Poland, 2022. P. 187—195. DOI: 0000-0001-8058-3071 (дата звернення: 02.03.2024).
4. Шепітько В. Ю. Формування доктрини криміналістики та судової експертизи в Україні — шлях до єдиного європейського криміналістичного простору. *Право України*. 2022. № 2. С. 76—90. DOI: 10.33498/louu-2022-02-076 (дата звернення: 02.03.2024).
5. Тимошенко Ю., Кисленко Д. Правоохоронна система в епоху діджиталізації. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. Юридичні науки. 2022. № 1 (59). С. 40—45. DOI: <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2020.1.6> (дата звернення: 02.03.2024).
6. Шевчук В. М. Роль штучного інтелекту у підвищенні ефективності досудового розслідування в сучасних реаліях війни. *Правова компетентність в еру цифрової трансформації* : мат-ли всеукр. наук.-педагог. підвищ. каліф. (Львів — Торунь, 01.01—11.02.2024). Львів, 2024. С. 114—118.